

Jerzy J. Kunicki-Goldfinger

Konserwacja szkła i ceramiki : międzynarodowe sympozjum w Amsterdamie, 2-4 września 1991 r.

Ochrona Zabytków 45/1-2 (176-177), 117-118

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

schemat płyty Andrzeja z Bnina. Schemat ten nie był typowy dla płyt norymberskich. Ich twórcy dostosowywali się do tradycji lokalnych (np. płyty z katedry miśnieńskiej), taka jednak miała być wola fundatorów. Sposób odlewu płyty z dużych całości, stylizacja postaci wojewody, drobne szczegóły, np. typ architektury w tle, sposób wykonania motywów zdobniczych tkaniny, rodzaj zbroi rycerza – wskazuje jednak, że płyta Łukasza Górki powstała w warsztacie vischerowskim. Nie nasuwa wątpliwości pod tym względem płyta Uriela. W całości rytowana prezentuje właściwe tamtemu środowisku zróżnicowanie rytu: linie posiadają różną grubość, znakomicie odtwarzając głębię, np. plastikę twarzy biskupa, jego ręce, kształtując w rozmaity sposób tkaniny, motywy architektury itp.

W warsztacie norymberskim tworzono różnego rodzaju dzieła sepulkralne. Najprostsze były płyty ryte – działające wyłącznie linearnie, o zbliżonym układzie postaci stojących w płytkich wnętrzach pod baldachimami. Urozmaicano, tworzone z osobnych elementów inskrypcje i herby umieszczane w bordiurach. W Polsce zachowały się tego rodzaju trzy w Krakowie, z poznańskich – Feliksa Panieńskiego – wszystkie powstałe w początkach XVI stulecia.

Drugi rodzaj to monumentalne płasko-rzeźbione płyty – plastyczne (nie mogły być umieszczane w posadzkach). W Polsce zachowały się dwie: sygnowana i datowana („*gemacht zu numberg for mir peter fuscher im 1496 iar*”) biskupa Jana Rotha w katedrze we Wrocławiu

i Piotra Kmity (zm. 1505) z katedry krakowskiej. Do tego rodzaju należy poznańska płyta Bernarda Lubrańskiego (zm. 1499). Ustępuje im monumentalnością – jest mniejsza, bardziej kameralna w oddziaływaniu. Stylizacja postaci: piękna, realistycznie potraktowana głowa zmarłego i motywy nagich mężczyzn podtrzymujących herby – wskazują, że została wykonana zapewne po (jeszcze w pełni późnośredniowiecznej) płycie wrocławskiej, a przed krakowską, zawierającą reminiscencje sztuki Albrechta Dürera. Warsztat Vischerów odlewał również pełnoplastyczne posągi nagrobne lub całe tumbry. Nie posiadamy takich w Polsce, ale król Zygmunt Stary ufundował swemu bratu kardynałowi Fryderykowi w katedrze krakowskiej nagrobek, łączący znacznych rozmiarów płytę rytowaną i plastyczną kompozycję reliefową – widoczną z wnętrza prezbiterium. Artysta, który wykonał kompozycję rytowaną, był także twórcą płyty wojewody poznańskiego Andrzeja Szamotulskiego (zm. 1511). Analogiczna jest wielorakość rytowanych linii (bogatsza w stosunku do płyty Uriela Górki), kształtujących plastikę postaci i naśladujących materialną jakość przedmiotów. W warstwie ikonograficznej kompozycja płyty kardynała Fryderyka nawiązuje do ujęcia Uriela Górki. Zamieniono jedynie figury apostołów na patronów kościoła polskiego: *św. Stanisława* i *św. Wojciecha*. Natomiast sposób ukazania Andrzeja Szamotulskiego, swobodnie stojącego w kontrapoście (w otwartej arkadowej przestrzeni), jest nowożytny. Wyrzedza w tym zakresie

podobną techniką wykonane płyty miśnieńskie: księcia saskiego Albrechta (zm. 1500) i księżnej Sydonii (zm. 1510). Płytę wojewody Andrzeja Szamotulskiego uznać należy za najstarszą u nas manifestację renesansu w sztuce figuralnej. Później, bo w 1529 r. biskup Tomicki ufundował w Tomicach płytę swemu ojcu Piotrowi. Również i ona jest dziełem nowożytnym. Należy do zespołu metalowych płyt nagrobnych fundowanych przez skoligaconą i powiązaną urzędami i interesami elitę umysłową i rodową Wielkopolski przełomu XV i XVI stulecia: Górków, Szamotulskich i biskupów: Lubrańskiego, Tomickiego. Chwałę osób upamiętnianych w spiżu powierzano również inskrypcjom i rozbudowanej heraldyce.

Skromnym i późnym odbiciem tych fundacji były płyty kanoników: gnieźnieńskiego Jana Grota (zm. 1532) i poznańskiego Andrzeja Grodzickiego (zm. 1550) – dzieła miejscowych odlewników.

Najstarsze obiekty tego rodzaju znamy u nas z Wrocławia, tam także czynne były w XV w. miejscowe warsztaty odlewnicze. Dzięki odzyskanym płytom Wielkopolska wypełnia brakujące ogniwem importów flandryjskich (obok płyt z Torunia i Gniezna), wczesnych norymberskich i najbardziej zaawansowanego stylowo dzieła młodszej generacji artystów vischerowskich – płyty Szamotulskiej. Kolejnym środowiskiem, gdzie importowano tego typu dzieła – ale już w początkach XVI w. – był stołeczny Kraków.

Alicja Karłowska-Kamzowa

Konserwacja szkła i ceramiki. Międzynarodowe sympozjum w Amsterdamie, 2-4 września 1991 r.

W dniach 2-4 września 1991 r. w Amsterdamie odbyło się międzynarodowe sympozjum pt. *Konserwacja szkła i ceramiki* (International Symposium „*Conservation of Glass and Ceramics*”) zorganizowane przez ICOM Committee for Conservation – Working group „*Glass, Ceramics and related materials*” (Grupa robocza „Szkło, ceramika i materiały pokrewne”) wspólnie z Opleiding Restauratoren pełniącego również funkcje gospodarzy. Opleiding Restauratoren (Gabriël Metsstraat 8, 1071 EA Amsterdam) powstałe w 1978 r. zajmuje się szkoleniem konserwatorów mebli, tekstyliów, papieru, książek, skóry, szkła i ceramiki. Było to spotkanie robocze, ICOM-CC Working Group „*Glass, Ceramics and related materials*”, pomiędzy ostatnim spotkaniem na triennale w Dreźnie a kolejnym mającym się odbyć w 1993 r. w Waszyngtonie. Obecnie koordynatorem tej grupy roboczej jest dr Norman H. Tennent (Glasgow University, Depart-

ment of Chemistry), on też był inicjatorem spotkania w Amsterdamie.

Sympozjum odbywało się w muzeum Van Gogha, w którym równocześnie czynne były dwie okresowe ekspozycje: *XIX-wieczna fotografia japońska* i *Japonia: Utopia Van Gogha*. Tej ostatniej poświęcony był jeden z wykładów w czasie sesji. W sympozjum uczestniczyły 83 osoby (konserwatorzy, muzealnicy, naukowcy, przedstawiciele firm i in.), w tym grupa studentów głównie z Wielkiej Brytanii i Holandii. Najliczniej reprezentowane były środowiska z Wielkiej Brytanii (24 osoby) i Holandii (23), z innych krajów: Belgia (10), USA (7), Niemcy (5), Francja (3), Hiszpania (2), oraz po jednej osobie z Kanady, Danii, Grecji, Finlandii, Szwajcarii, Turcji, Włoch, Szwecji, Polski. Językiem oficjalnym był angielski.

Program podzielony na trzy dni obejmował bezpośrednio następujące po sobie wykłady i dyskusje. Otwarcia sesji

dokonał dr N. H. Tennent. W pierwszym dniu odbyły się następujące prelekcje:

– S. Smith (British Museum, London), *Deterioration and Conservation of British Bronze Age Pottery (Procesy niszczenia i konserwacja brytyjskiej ceramiki z epoki brązu)*,

– M. Elston (J. Paul Getty Museum, Los Angeles), *Problems Encountered During the Conservation of a Red-figure Kylix (Problemy powstałe w czasie konserwacji czerwonofigurowego kyliksu)*,

– Anne Lechat w imieniu C. Fontaine (IRPA, Brussels), *The Conservation of Glass at the Institut Royal du Patrimoine Artistique. From the Earthquake of Liège to the Stained Glass of Loppem (Konserwacja szkła w Institut Royal du Patrimoine Artistique. Od trzęsienia ziemi w Liège do witraży w Loppem)*,

– R. E. L. Weijand (prywatny konserwator, Amsterdam), *Challenges and Solutions in the Restoration of Vessel Glass (Problemy i rozwiązania w restau-*

racji szklanych naczyń),

– J. Turner (Concord Lighting, London), *Lighting for the Display of Glass and Ceramics (Oświetlenie przy ekspozycji szkła i ceramiki)*,

– O. Guven (Department of Chemistry, Hacettepe University, Ankara), *Physical and Chemical Interaction of some Polymers with Inorganic Pigments (Fizyczne i chemiczne oddziaływanie niektórych polimerów z nieorganicznymi pigmentami)*,

– N. H. Tennent, *The Potential of Instrumental Means of Colourmatching for ceramic Retouching (Możliwości instrumentalnych środków dobierania kolorów przy retuszowaniu ceramiki)*.

Drugi dzień sympozjum poświęcony był kształceniu konserwatorów szkła i ceramiki (organizacji, metodom i programom kształcenia), pięć ośrodków przedstawiło swoje doświadczenia:

– K. Watt (West Dean College, Chichester), *The Ceramics and Glass Course at West Dean College (Kurs ceramiki i szkła w West Dean College)*,

– Joost Caen (RANHIFA, Antwerp), *Survey of Programme and Issues of the Glass Restoration Department of the Royal Academy and National Higher Institute of Fine Arts, Antwerp (Przegląd programu i zadań Zakładu restauracji szkła w Royal Academy and National Higher Institute of Fine Arts w Antwerpii)*,

– K. Spirydowicz (Queens University, Kingston, Ontario, Canada), *Training in Ceramics Conservation at Queens University (Kształcenie w zakresie konserwacji ceramiki w Queens University)*,

– Sandra Davison (prywatny konserwator, Londyn), *Teaching Practical Glass and Ceramic Conservation (Nauczanie praktyki konserwacji szkła i ceramiki)*,

– W. 't Hooft (Opleiding Restauratoren, Amsterdam), *The Ceramics and Glass Course at the State Training School for Conservators, Amsterdam (Kurs ceramiki i szkła w Opleiding Restauratoren, Amsterdam)*.

Oprócz tych prelekcji krótkie sprawozdania z badań i prac konserwatorskich prowadzonych przez studentów przedstawili ich autorzy lub w ich imieniu przedstawiciele następujących ośrodków: Opleiding Restauratoren Amsterdam; Royal Academy and National Higher Institute of Fine Arts, Antwerp; P. Jackson z West Dean College.

Po południu uczestnicy sympozjum zwiedzali pomieszczenia Opleiding Restauratoren, a wieczorem odbyło się przyjęcie w Rijksmuseum Vincent Van Gogh, którego gospodarzem był Mr. S. Sakko (The deputy Head of the Cultural Heritage Directorate of the Ministry for Cultural Affairs w Holandii).

Trzeciego dnia odbyły się kolejne prelekcje (kontynuacja pierwszego dnia sesji):

– I. Hogan (The British Museum, London), *The Conservation of Iznik Pottery (Konserwacja ceramiki z Iznik)*,

– L. Bogle (prywatny konserwator, Amsterdam), *The Conservation of a Collection of Fireblackened Ceramics (Konserwacja kolekcji ceramiki szarnej pod wpływem ognia)*,

– N. H. Tennent, *The Examination and Cleaning of Blackened Tin Glazed Earthenware from Dutch Cess-pits (Badanie i czyszczenie szarnej glazury z ceramiki z holenderskich „zbiorników drenacyjnych”)*,

– J. D. van Dam (Rijksmuseum, Amsterdam), *The Difference between Dry and Wet Clay Mixing and the Effect on the Deterioration of Dutch Tiles (Różnica pomiędzy mieszaniem mokrej i suchej gliny i jej wpływ na niszczenie holenderskich kafli)*,

– N. H. Tennent w imieniu A. Paterakis (American School of Classical Studies, Athens), *The Desalination of Consolidated Ceramics (Odsalanie wzmocnionej ceramiki)*,

– A. van Dongen (Museum Boymans-Van Beuningen, Rotterdam), *The New Pavillion for Archeological Utensils of Ceramics and Glass in the Museum Boymans-Van Beuningen, Rotterdam (Nowy Pawilon dla archeologicznych przedmiotów ceramicznych i szklanych w Muzeum Boymans-Van Beuningen, Rotterdam)*,

– G. Eggert (Rheinisches Landesmuseum, Bonn), *The Recognition of High-Lead Glass (Rozpoznawanie szkła ołowowego)*,

– C. Bohm (Conservation Institute of National Antiquities, Stockholm), *A Pair of 6th Century Facet-cut Beakers: a Reconstruction Problem (Para szklanic z VI w.: problem rekonstrukcji)*,

– J. C. van Broekhuizen (University of Amsterdam), *Health and Safety Considerations for Glass and Ceramic Conservation (Rozważania nad zdrowiem*

i bezpieczeństwem pracy przy konserwacji szkła i ceramiki).

W międzyczasie miało miejsce organizacyjne spotkanie ICOM-CC Working group „Glass, Ceramics and related materials”. Po zakończeniu sympozjum (N. H. Tennent), następnego dnia zorganizowano wycieczkę do Museum Boymans-Van Beuningen w Rotterdamie. Sympozjum świetnie zorganizowane, było bardzo interesujące tym bardziej dla przybysza z Polski, gdzie nie istnieje tak wąska specjalizacja w kształceniu konserwatorów szkła i ceramiki, ani zbyt duża grupa osób pracująca w tej dziedzinie. Interesujące były prelekcje i spotkania z prywatnymi restauratorami szkła i ceramiki, zapoznanie się z ich warszatem pracy, organizacją i metodami oraz środkami jakimi dysponują, także istniejącą bardzo rozwiniętą i otwartą wymianą informacji. Przedstawione systemy kształcenia konserwatorów były różne, przy czym w niektórych krajach, szczególnie w Wielkiej Brytanii i Holandii, dąży się do jak najkrótszego i efektywnego zarazem kształcenia w bardzo wąskich specjalizacjach. Przedstawione metody konserwacji i restauracji szkła oraz ceramiki nie różnią się specjalnie od praktykowanych w Polsce, różnice występują w dostępie do niektórych materiałów, które u nas nie są stosowane tak powszechnie (np. Hxtal NYL-1, czy nawet Araldit) oraz w oprzyrządowaniu pracowni, w tym też dbałości o zdrowie. Także sposoby dokumentacji prac, u nas doprowadzone do monstrualnych rozmiarów, wydają się prostsze, krótsze, jaśniejsze i mniej kosztowne. Generalnie, wśród większości osób omawiających sprawy rekonstrukcji fragmentów wyraźne było dążenie do zminimalizowania optycznych różnic fragmentów dorabianych do oryginału, zaś tak częste u nas podkreślanie przez specjalne wyróżnienie tych partii często występuje w pracowniach muzealnych, szczególnie w wypadku bardzo rzadkich lub z jakiegoś powodu bardzo ważnych obiektów. Inną grupę tematów stanowiło wystawiennictwo (oraz oświetlenie obiektów) i tu występują już bardzo duże różnice związane głównie z koniecznymi nakładami finansowymi.

Materiały z sympozjum zostaną wydane przez ICOM-CC Working group „Glass Ceramics and related materials”.

Jerzy J. Kunicki-Goldfinger